

ДӘСТҮРЛІ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ КОНТЕКСТІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ МАСКУЛИНДІК БІРЕГЕЙЛІГІ

К.А.Мухамбетова¹ , Э.С.Надирова² , Д.О.Досмурзаева^{*3} ,
С.К.Антикеева⁴ , Е.С.Асмаковец⁵

^{1,2,3}, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

⁴ Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан

⁵ Г.В. Плеханов атындағы Ресей экономикалық университеті, Мәскеу, Ресей

E-mail: ¹k.mukhambetova74@gmail.com, ²elviranadirova@gmail.com,
^{*3}dosmurzayeva.do@gmail.com, ⁴samalantikeyeveva@gmail.com, ⁵asmakovets.es@rea.ru

Аңдатпа. Ұсынылып отырған мақалада дәстүрлі құндылықтардың трансформациясы мен жаһандық мәдени ықпалдар жағдайында Қазақстан жастары арасындағы маскулиндік бірегейліктің қалыптасу ерекшеліктеріне талдау жасалады. Зерттеу әлеуметтік конструкционистік парадигмаға сүйенеді және де гегемондық, инклюзивті және гибриді маскулиндік концепцияларын біріктіреді. Сауалнама және ашық жауаптарды тематикалық талдауды қамтитын аралас дизайнды қолдана отырып жүргізілген зерттеу нәтижесінде маскулиндікті қабылдаудың гибриді сипаты анықталды. Нәтижесінде, отбасында қалыптасқан дәстүрлі ұстанымдардың заманауи мәдени контекстпен ұштасып, жаңа сипатқа ие болғаны дәлелденді.

Зерттеу нәтижелері жастар арасында эмоцияларды ашық көрсетудің нормаға айналуы мен әлсіздікті танытуды қалыпты жағдай ретінде қабылдау үрдісінің артып келе жатқанын көрсетті. Алайда, бұл жаңа ұстанымдар «күш» пен «тұрақтылық» туралы дәстүрлі түсініктерді жоймайды, керісінше, олармен үйлесіп, құндылықтардың жаңа иерархиялық жүйесін қалыптастырады. Аталған гибриді конфигурация бәсекелес нормативтік жүйелердің динамикалық үйле-суін және өзара трансформацияны сипаттайтын shifting normative landscape концепциясына сәйкес келеді.

Маскулиндік үлгілерін трансляциялауда отбасы институты негізгі рөлін сақтаса, цифрлық орта гендерлік нормаларды бұзушы (деконструкция-лаушы) және нығайтушы (ремобилизациялаушы) кеңістік ретінде әрекет етеді. Өзгерістерді қабылдауда жас ерекшелігі маңызды фактор, ал бағалау гендерлік айырмашылықтардың статистикалық мәнді емес екені анықталды. Аталған зерттеуде урбанизация гендерлік ұстанымдардың өзгеруіне ықпал ететін негізгі фактор ретінде қарастырылады.

Негізгі ұғымдар: маскулиндік, гендер, әлеуметтену, гибриді бірегейлік,
Қазақстан, жастар.

Түсті: 25.02.2026; Жөнделді: 20.05.2026; Мақұлданды: 27.06.2026; Онлайн қолжетімді: 30.06.2026

*хат-хабар авторы

Кіріспе

Жаһандық мәдени трансформациялар гендерлік нормаларға әсер етпей қоймайды, бұл әсіресе ер адамның рөлі туралы қалыптасқан түсініктерге қатысты. Бұрын күш, үстемдік және эмоциялық ұстамдылықпен байланыстырылған маскулиндік қазіргі таңда қоғамдық пікірталастың және сыни қайта қарастырудың нысанына айналды. Бұл өзгерістерді, әсіресе бірегейлікті қалыптастырудың белсенді кезеңінде жүрген жастар ерекше сезінуде. Жаһандану, цифрландыру және инклюзивті құндылықтардың таралуы жағдайында, жас ер азаматтар қарама-қайшы әлеуметтік күтулерге тап болады: бір жағынан, дәстүрлі маскулиндік нормалардың қысымы сақталып отыр, ал екінші жағынан - эмоцияны ашық көрсетуге, эмпатияға және өзара әрекеттесудің горизонталды үлгілеріне сұраныстың артуы байқалады.

Зерттеудің өзектілігі аталған процестерді локалды мәдени контекст аясында зерделеу қажеттілігімен негізделеді. Посткеңестік кеңістікте, оның ішінде Қазақстанда, маскулиндік туралы түсініктер гетерогенді сипатқа ие, себебі олар дәстүрлі патриархалдық кодтарды, жаңа әлеуметтік нормалар мен мінез-құлық үлгілерін біріктіреді. Медианың, әлеуметтік желілердің, трансұлттық мәдени ағындардың, діни және этникалық факторлардың ықпалы маскулиндік бірегейлікті зерттеудің ғылыми және әлеуметтік маңыздылығын айқындайды. Жастардың маскулиндікті қалай қабылдайтынын, маскулиндіктің белгілі бір үлгілерімен өздерін қалай сәйкестендіретінін және өзін-өзі қалыптастыру үшін қандай ресурстарды пайдаланатынын түсіну маңызды.

Зерттеуде сандық және сапалық социологиялық әдістердің үйлесімі негізінде жиналған эмпириялық деректерге сүйене отырып, Қазақстан жастары арасындағы маскулиндік туралы түсініктерге кешенді талдау жасалды. Зерттеуде авторлар қалыптасқан ұстанымдарды сипаттауға, жастардың маскулиндікті қабылдаудағы шиеленістерді, қайшылықтарды және трансформацияларды талдауға назар аударды. Таңдалған теориялық-әдіснамалық тәсіл қарапайым бинарлық оппозициялардан бас тартып, маскулиндікті динамикалық әрі контекстке байланысты процесс ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Зерттеудің негізгі мәселесі келесі сұрақтар арқылы тұжырымдалды:

1. *Қазақстанның заманауи жастары маскулиндікті қалай қабылдайды?*

2. *Қазақстан контекстінде жастардың маскулиндік бірегейлігінің қалыптасуына қандай әлеуметтік және мәдени факторлар әсер етеді?*

Зерттеу гипотезасы келесідей тұжырымдалды: Қазақстан жастарының маскулиндік бірегейлігі дәстүрлі құндылықтардың, медиалық нарративтері мен жеке тәжірибелердің өзара әрекеттесуі нәтижесінде қалыптасатын гибриді сипатқа ие; жас ер азаматтар маскулиндік үлгілерді таңдау барысында рөлдік белгісіздік пен ішкі нормативтік қысымды сезінеді, ал жас әйелдер маскулиндіктің қалыптасуына тұлғааралық қатынастардағы өздерінің күтулері мен қалаулары арқылы ықпал етеді.

Зерттеу әлеуметтік институттардың (отбасы, білім беру, медиа), мәдени кодтардың және гендерлік нормалар трансформациясының ықпалын ескере отырып, 15-25 жас аралығындағы жастардың (жігіттер мен қыздардың) маскулиндікті қабылдау ерекшеліктерін анықтауға бағытталған. Дәстүрлі және трансформацияға ұшыраған маскулиндік үлгілер арасындағы шиеленіске, сондай-ақ жастардың әлеуметтік-мәдени тұрақсыздық жағдайында өздерінің бірегейлігін қалай қалыптастыратынына ерекше мән беріледі.

Әдебиеттерге шолу

Маскулиндік феноменін зерттеу гендерлік теорияның эволюциясымен тығыз байланысты. Тодд Ризер өзінің «Concepts of Masculinity and Masculinity Studies» атты еңбегінде маскулиндікті барлық ер адамдарға тән тұрақты, имманентті қасиет ретінде емес, тарихи-мәдени контексте өзгеріп отыратын, әлеуметтік конструкцияланған мағыналар жүйесі ретінде қарастырудың маңыздылығын атап өтті (Reeser, 2015). Феминизм әйелдер тарихы тұжырымдамасын қалай концептуализацияласа, дәл сол сияқты «ерлер

мен маскулиндіктің де тарихы бар, ал маскулиндіктің тарихи дағдарыстары зерттеуге лайықты және маңызды нысандар болған» (Reeser, 2015, p.11). Гендерлік бірегейлік мәселесі аясында маскулиндіктің гомосексуалдық, феминдік, трансгендерлік, нәсілдік, отаршылдық және этникалық тиесілік арасындағы байланыстарын қарастыратын ауқымды зерттеулер қалыптасқан. Қазіргі таңда маскулиндіктің бір ғана түріне емес, оның сан алуан формалары мен көпқырлылығына мән беріледі.

Т.Ризердің пікірінше, маскулиндік зерттеулерінде парадигмалық өзгерістер болды: бұрын ғалымдар ерлерді биологиялық тұрғыдан зерттесе, ал қазіргі таңда «маскулиндік» ұғымның қалай қалыптасатынын зерттейді. Бұл өзгеріс зерттеу фокусын ерлердің биологиялық денелерінен оларды құрастыратын репрезентация тәсілдері мен дискурсивті тәжірибелерге ауыстырды. Постструктурализмнен бастау алатын аталған көзқарас маскулиндікті нәсіл, этнос, тап, дін және жас ерекшелігі сияқты сипаттамалардың тоғысында орналасқан әлеуметтік құрылымдалатын, өзгермелі және көпқырлы әлеуметтік феномен ретінде түсіндіреді.

«Маскулиндік» термині зерттеліп отырған феноменнің тұрақсыз әрі күрделі сипатын көрсетеді, бұл бірқатар зерттеушілер үшін тиімді (гендерді «фиксациялау» қиын), ал басқалары үшін семантикалық белгісіздік пен ерлердің күнделікті тәжірибесінен алшақтау қаупін тудырады. Осылайша, маскулиндік ер адамға тән «табиғи», имманентті қасиет емес, керісінше, динамикалық, шиеленісті және үнемі қайта құрылымдауға бейім әлеуметтік қарым-қатынастар, мәдени образдар мен билік қатынастарының өрісі ретінде қарастырылады.

Ер адамдардың бірегейлігін талдайтын фундаменталды теориялық тұжырымдардың бірі – Рейвин Коннелл (Connell, 1995) ұсынған және кейіннен Джеймс Мессершмидт (Connell and Messerschmidt, 2005) толықтырған гегемондық маскулиндік (hegemonic masculinity) тұжырымдамасы. Гегемондық маскулиндік – ерлердің үстемдігі мен әйелдердің бағыныштылығын заңдастыратын және маскулиндіктің әртүрлі типтері (күрделіден маргиналданған типтерге дейін) арасындағы иерархияны қамтамасыз ететін гендерлік практикалардың нормативті құрылымы. Бұл «маскулиндікке» тән әмбебап және статикалық мәнге тән емес, керісінше, нақты тарихи-мәдени контекстке тән динамикалық әлеуметтік конструкт. Аталған үлгіде гегемондық маскулиндік пен патриархалдық тәртіпті келісім және бағыныштылық арқылы қолдайтын «ерекшеленген феминдік» деп аталатын нәзіктіктің формасы арасындағы қарым-қатынасқа ерекше мән беріледі (Hearn, 2016).

Гендерлік нормалардың трансформациясы жағдайында гегемондық маскулиндік жойылып кетпейтінін, қайта селективті және символдық формалар арқылы, соның ішінде трансұлттық кеңістік және цифрлық медиа ортасы аясында бейімделіп, қайта жүзеге асырылатынын атап өту маңызды (Hearn, 2016, p.7). Аталған теориялық ұстанымдар әлеуметтік құрылымдардың трансформациясы жағдайында жастардың гендерлік стратегияларын талдау үшін ерекше маңызды. Мәселен, қазақстандық жастардың маскулиндігі локалды патриархалды нормалардың қысымы мен жаһандық, оның ішінде цифрлық медиа арқылы тарайтын маскулиндік үлгілерінің шиеленісі арасында пайда болады. Бұл жастарды құрылымдық детерминизмнің пассивті объектісі емес, гегемондық маскулиндікті ұдайы қайта өндіру, оған сыни қайта қарау немесе қарсы тұру процестерінің белсенді агенті ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Аталған процестерді зерделеу маскулиндіктің заманауи формаларының күрделілігі мен көпқырлылығын көрсететін тұжырымдамалық ұстанымдарға сүйенуді талап етеді. Маскулиндік теоретиктері жаңа мәдени-институционалды жағдайларда маскулиндіктің қалай бейімделетінін, деконструкцияланатынын немесе күшейтілетінін талдауға мүмкіндік беретін интерпретациялардың тұстас спектрін ұсынады. Заманауи зерттеулердің негізгі бағыттарының бірі Эрик Андерсон ұсынған инклюзивті маскулиндік (inclusive masculinity) тұжырымдамасы. Оның негізгі категориясы – гомоистерия (homophobia), яғни гомосексуал ретінде стигматизацияланудан қорқу феномені (Anderson, 2009). Э.Андерсон тұжырымдамасына сәйкес, мәдениеттің гомоистериялық деп танылуы үшін үш критерий орындалуы тиіс: мәдениет гомосексуалдыққа деген теріс көзқарасты институционалды тұрғыда қолдайды; қоғамдық санада гомосексуалды адамдардың жаппай таралғаны туралы әлеуметтік сенім басым; гендер мен сексуалдық бағдарды теңестіретін гетеронормативтік дискурс үстем болады. Аталған шарттар орындалған жағдайда, гомофобия нормативтік реттеудің тиімді механизміне айналады, себебі индивидтер қоғамда гомосексуал ретінде қабылдану стигмасынан қорқады.

Гомоистерия әлсіреген жағдайда, гомофобия азайып, толеранттылық артады, нәтижесінде маскулиндік иерархия ыдырайды: жас жігіттер эмоциясын ашық білдіріп, бұрын «ер адамға тән емес» деп таңбаланған стратегияларды стигмаға ұшырамай қолданады (Pringle, 2010). Андерсон түрлі ер адамдар қауымдастықтарында жүргізілген сапалық этнографиялық зерттеулерге сүйене отырып, жас жігіттер өздерінің гетеросексуалдық бірегейлігіне нұқсан келтірместен эмоциялық және физикалық жақындықты, ашықтықты және толеранттылықты танытатынын көрсетті. Ол маскулиндіктің моделін «инклюзивті vs ортодоксальды» деп екіге бөлетін бинарлық схемамен алмастыруды ұсынбайды. Керісінше, ол біртұтас маскулиндік иерархияның әлсіреуін және көптеген легитимді маскулиндік формалардың қатар өмір сүруін сипаттайды, бұл жағдайда инклюзивті маскулиндіктің беделі артқанымен, ортодоксальды маскулиндіктің әсіресе гомоистериялық контексте өзінің үстемдігін сақтайды.

К.Жоффрион «I Wish Our Gender Could Be Gradually Reprogrammed» мақаласында 21-25 жас аралығындағы ганаалық студенттер арасындағы «ерлер феминдігі» феноменін талдайды (Geoffrion, 2013). Сұхбатпен фокус-топтардың нәтижелері африкалық мәдени контекстте гендердің биологиялық жынысқа қатаң байланбаған «табиғи бейімділік» ретінде қабылданатынын көрсетеді. Дәл осы фактор ұлдардың жақын ортасындағы феминдікке деген толеранттылықты ішінара арттырады. Ашық дискурста ер адамдардың феминдігі гомосексуалдықпен байланысты болса да, зерттеуге қатысушылар өз таңдауын өздері жасайтынын көрсетті. Жас жігіттер өздерінің маскулиндігін контекстке сәйкес «қайта құрастырады», феминдікті ашық көрсету немесе жасыру арқылы «кастомизацияланған әрі икемді маскулиндікті» қалыптастырады. Аталған тұжырым феминдік белгілер маскулиндік бірегейлікті жоймайтынын және міндетті түрде бағыныштылыққа алып келмейтінін дәлелдейді. Бұл процесте жас ерекшелігі шешуші фактор, себебі гендерлік икемділік феномені тек жасөспірімдер мен жас ер адамдарға ғана тән. Жас ұлғайған сайын гендерлік нормалардың ықпалы артып, ер адамдарды жеке өмірде (приваттық кеңістікте) феминдік қасиеттерін жасыруға мәжбүрлейді.

К.Жоффрион «маскулиндік» және «феминдік» сияқты терминдер көпше түрде қолданылса да, тұжырымдамалық тұрғыдан күрделі (проблемалық) болып қала береді деген қорытындыға келеді. .... Мен гендерлік бірегейлікті дуалды деп қарастыру екіталай деген тұжырымға келдім. Олар құбылмалылығына, өзгермелілігіне және үнемі қайта реттелуіне қарамастан біртұтас. Сондықтан белгілі бір контексте өмір сүретін нақты жеке тұлғалардың бойындағы маскулинизация мен феминизация процестерінің ерекшеліктерін зерттеуді жалғастыру қажет» деген қорытындыға келген (Geoffrion, 2013, p.436).

Маскулиндік зерттеулеріндегі келесі маңызды парадигма – Тристан Бриджес пен Кей Джей Пасконың еңбектерінде тұжырымдалған гибридік маскулиндік (hybrid masculinity) теориясы. Тұжырымдама доминантты топтағы ер адамдардың маргиналды және бағынышты маскулиндік пен феминдік формалардың жекелеген элементтерін қабылдап, өз үстемдігін сақтай отырып, бұл элементтерді өз тәжірибелеріне интеграциялайтын механизмдерді сипаттайды (Bridges and Pascoe, 2014). Осылайша, сырттай прогрессивті болып көрінетін маскулиндік өзін-өзі таныту формалары статус-квоны әлсіретпей, керісінше, оны нығайтудың механизмі ретінде қызмет етуі мүмкін. Авторлар бұл кірме сөздер өзгерістің жалған көрінісі, олар ер адамдарды дәстүрлі маскулиндікті ұстанушы бейнесінен алшақтап жатқандай көрінуге мүмкіндік бергенімен, шын мәнінде теңсіздікті жасырып, адамдар арасында жаңа символдық және әлеуметтік шекараларды тудыратынын атап өткен.

Дәстүрлі маскулиндік идеологияның қауіпті мінез-құлықын және өзін-өзі қамтамасыз ету, эмоциялық ұстамдылық, үстемдік ету нормативтерін қатаң ұстану ер адамның және оның айналасындағылардың әл-ауқатына зиян келтіруі мүмкін (American Psychological Association, 2018). Ауқымды мета-талдау нәтижелері осы нормаларға сәйкес келу мен психикалық әл-ауқаттың төмендеуі арасындағы тұрақты байланысты көрсетеді; бұл әсіресе кәсіби көмекке жүгінуден бас тарту немесе теріс көзқарастардан байқалады (Wong et al., 2017). Зерттеудің эмпириялық негізі ретінде сенімді дәлелденген (валидацияланған) шкалалар алынды (Mahalik, 2003). Дегенмен, көрсеткіштердің нәтижелері әртүрлі болып шықты: әсіресе әйелдерді сексуалды объект (playboy) ретінде пайдалану, «әйелдерге билік жүргізу» және гипертәуелсіздік сияқты факторлардың зияны көбірек байқалады.

Бұл нәтижелер гендерлік рөлдік қақтығыс теорияларымен (O'Neil, 2008) және «нәзік/тұрақсыз маскулиндік» әлеуметтік-психологиялық тұжырымдамамен, сондай-ақ денсаулық саласындағы қауіпті

тәжірибелермен және ер адамдарға тән нормалардың тәуекел мінез-құлқының байланысы туралы әлеуметтанулық деректермен де сәйкес келеді (Courtenay, 2000). Психологиялық және әлеуметтанулық екі перспективалық көзқараста да маскулиндік тұрақты қасиет емес, керісінше әлеуметтік жағдайларға байланысты және басқалардың алдында үнемі дәлелдеуді талап ететін осал мәртебе ретінде көрінеді. Precarious manhood тұжырымдамасы бұл мәртебені «шартты түрде берілген» және оңай айырылатын деп сипаттайды: нормативтік стандарттардан кез келген ауытқу (эмоцияларды білдіру, үстемдіктен бас тарту, «типтік емес» сырт келбет) гиперкомпенсаторлық реакцияларды тудыратын символдық қауіп ретінде қабылданады. Мұндай реакцияларға демонстративті маскулиндік, агрессия немесе гендерлік мәртебесіне күмән тудыруы мүмкін жағдайлардан қашу жатады (Berke et al., 2016).

Майкл Киммел Masculinity as Homophobia еңбегінде бұл механизмге құрылымдық түсіндірме ұсына отырып, «маскулиндік» мәртебесінен айырылудан қорқу феномені батыс қоғамындағы гендерлік қатынастардың түпкі негізінде жатқанын атап көрсетті (Braun and Clarke, 2006). Гомофобия мұнда жеке тұлғаға қатысты теріс түсінік емес, қоғамда ер адамдарды қалыптасқан стандарттарға бағындыру үшін қолданылатын ортақ қадағалаудың ұжымдық құралы. Оның нәзіктіктен, гомосексуализмнен және осалдықтан – «бас тарту триадасы» шын мәнінде нормативтік стандарттарды айқындайды. Бұл стандарттарға сәйкес келмеу precarious manhood динамикасын іске қосады, мұнда маскулиндік «жыныстың табиғи көрінісі» емес, қорқыныш, ұят және күш, сенімділік пен бақылауды көрсету қажеттілігімен қолдау табатын тәртіптік тәжірибелердің нәтижесі ретінде қарастырылады.

Әдіснама

Зерттеу әлеуметтік-конструкционистік перспектива аясында орындалды, оған сәйкес маскулиндік әлеуметтік институттар (отбасы, мектеп, медиа), күнделікті өзара әрекеттесу және цифрлық орта арқылы қайталанатын тарихи және контекстік тұрғыдан анықталған дискурстардың, нормалар мен тәжірибелердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Мұндай көзқарас маскулиндікті мәдени, жас ерекшелігі, этникалық және таптық факторлардың қиылысында қалыптасатын динамикалық және көп қабатты құбылыс ретінде талдауға мүмкіндік береді.

Талдаудың негізі ретінде үш өзара толықтырушы категоризация қолданылады, бұл бізге маскулиндіктің әртүрлі формаларын және олардың көбею механизмдерін анықтауға мүмкіндік береді:

1. Гегемондық маскулиндік – маскулиндіктің белгілі бір формаларының символдық және құрылымдық артықшылығын қамтамасыз ететін ер адамдардың тәжірибелері мен иерархиялардың басым, бірақ өзгеріп отыратын конфигурациясы.

2. Инклюзивті маскулиндік – «гомоистерияның» төмендеуін және төзімділіктің артуы кезінде иерархияның әлсіреуін сипаттайтын, маскулиндіктің көрінісінің рұқсат етілген формаларының кеңеюімен қатар жүретін категоризация.

3. Гибридті маскулиндік – құрылымдық артықшылықтарды сақтай отырып, маргиналданған немесе дәстүрлі емес маскулиндікке тән қасиеттерді иемдену және реартикуляциялау стратегиялары.

Аталған категоризациялар ортақ тұжырымдамалық негізге біріктірілген, бұл бізге социомәдени трансформациялар контекстінде тұрақты үлгілерді анықтауға және маскулиндіктің жаңа формаларын тіркеуге мүмкіндік береді.

Теориялық категоризациялардан эмпириялық талдауға көшу 1-кестеде келтірілген негізгі ұғымдарды пайдалану арқылы жүзеге асырылды. Әрбір тұжырымдама үшін оның мазмұндық сипаттамаларын көрсететін индикаторлар және тиісті сауалнама сұрақтары анықталды, бұл жиналған деректердің теориялық негізбен салыстыруды қамтамасыз етті.

1-кесте. Зерттеудегі негізгі ұғымдарды нақтылау

Теориялық концепт	Зерттеудегі индикатор
Маскулиндік / Ер мінезділік	Респонденттердің терминді қасиеттер мен белгілер жиынтығы арқылы жалпы түсінуі; мәдени ассоциацияларды анықтау (сауалнамадағы категориялар арқылы)
Гегемондық маскулиндік	Дәстүрлі сипаттамалардың маңыздылығын және ер адамдардың рөлдік үлгілерінің ықпалын бағалау
Инклюзивті маскулиндік	Эмоциялық ашықтық пен тең құқықтыққа бағытталған оң көзқарастарды қалыптастыру
Гибридті маскулиндік	Өзін-өзі сипаттау мен жауаптардағы дәстүрлі және дәстүрлі емес ерекшеліктердің үйлесімін анықтау
Тұрақсыз маскулиндік	Маскулиндік қаупін қабылдау, белгісіздік сезімін және ішкі шиеленісті анықтау
Жасанды феминдік	Маскулиндікті қалыптастырудың факторы ретінде романтикалық қатынастағы әйелдердің күтулерін талдау

Сандық және сапалық әдістерді қамтитын аралас әдіснамалық дизайн қолданылды, бұл тәсіл статистикалық тенденцияларды анықтауды респонденттердің мағыналық құрылымдарын сапалық талдаумен интеграциялауға мүмкіндік берді. Зерттеудің сандық бөлігі сауалнаманың жабық сұрақтарынан алынған деректерді статистикалық өңдеуді қамтиды. Ұстанымдардың таралуы мен өзара байланысын анықтау үшін жиіліктер, пайыздар, χ^2 , Манн-Уитнидің U-тесті және корреляциялық талдау қолданылды. Зерттеудің сапалық бөлігінде ашық жауаптар тематикалық талдау әдісімен талданды, бұл мағыналық кластерлерді анықтауға және оларды теориялық модельдермен байланыстыруға бағытталған. Аталған тәсіл маскулиндікті жалпы ұстанымдарда жеке нарративтерге дейінгі көп өлшемді феномен ретінде зерттеуге мүмкіндік берді (Kimmel, 1994).

Деректерді жинау құралы ретінде жабық және ашық 10 сұрақтан тұратын сауалнама қолданылды. Сұрақтардың тұжырымдамасы мен санаттар жүйесі әдебиетті және локалды мәдени контексті, соның ішінде қазақстандық және посткеңестік зерттеулерді (Bigozhin, 2019; Yusupova, 2022) талдау негізінде әзірленді. Сауалнаманың құрылымы төмендегі төрт блоктан тұрды:

- Дәстүрлі және трансформациялық үлгілердің дихотомиясын белгілейтін маскулиндікті анықтайтын қасиеттер (күш, эмоциялық тұрақтылық, қамқорлық, көшбасшылық және т.б.) туралы сұрақтар.

- Маскулиндікті жаңғыртудағы және трансформациялаудағы әлеуметтік институттардың рөлін анықтауға арналған ықпал етуші факторлар (отбасы, білім, медиа, жеке тәжірибе) туралы сұрақтар.

- Трансформацияларды субъективті бағалауға қатысты қабылдау динамикасы (соңғы 10 жылда маскулиндік анықтамасы өзгерді ме?) туралы сұрақтар.

- Романтикалық және жақын қатынастағы әйелдердің күтулерін маскулиндік реконфигурация («назар салынған феминдік» идеясымен байланыс) факторы ретінде қарастыруға бағытталған қыздарға арналған арнайы блок.

Іріктеме 15-25 жас аралығындағы тұлғалық және гендерлік бірегейліктің интенсивті қалыптасу кезеңіне сәйкес келетін респонденттерді қамтыды. Бұл жас аралығы маскулиндіктің тұрақты үлгілері әлі бекітілмеген және дәстүрлі де, жаңа гендерлік нарративтердің де ықпалында болатын «бірегейлік терезесі» кезеңіне сәйкес келеді.

Зерттеуге негізінен қалалық өңірлердің респонденттері қатысты, бұл маскулиндікті құрастырудағы өңірлік және мәдени айырмашылықтарды ескеру мүмкіндігін шектеді. Іріктеме көлемі: 401 респондентті құрады (44,6% - ер адамдар, 55,4% - әйелдер). Бұл көлем гендерлік топтар арасындағы статистикалық маңызды айырмашылықтарды анықтауға жеткілікті.

Қала респонденттердің басым болуы урбанизацияны гендерлік режимдер динамикасының маңызды құрылымдық факторы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Қазақстан жағдайында қалалық орта алуан түрлі мәдени үлгілерге, білім берудің неғұрлым жоғары деңгейіне және медиаға қатысуға ықпал ете отырып, маскулиндік бірегейліктің үлкен вариативтілігі мен қайта анықталуы үшін жағдай жасайды. Урбанизация ауылдық қауымдастықтарға тән қатаң патриархалдық нормалардың әлсіреуіне ықпал етеді, сонымен бірге ол дәстүрлі және заманауи гендерлік сценарийлердің элементтерін біріктіретін маскулиндіктің жаңа, соның ішінде гибриді формаларының пайда болуына түрткі болады.

Сауалнама планшеттерді пайдалану арқылы жүргізілді, бұл деректерді автоматты түрде тіркеуді қамтамасыз етті және респонденттерді сәйкестендіруге мүмкіндік беретін жеке ақпаратты жинауды болдырмады. Зерттеу ерікті ақпараттық келісім, анонимдік және деректердің құпиялылығы принциптерін сақтай отырып жүргізілді. Сауалнаманы бастамас алдын әрбір респондентке зерттеудің мақсаты, мазмұны мен шарттары туралы ақпарат ауызша және жазбаша (планшет экранында) түсіндірілді. Сұхбат алушылар үшін қатысу ерікті, жауаптар респонденттің позициясына әсер етпейтіні және жиналған ақпарат тек жалпылама түрде пайдаланылатыны туралы түсіндірілді.

18 жасқа толмаған респонденттер ата-аналарының немесе заңды өкілдерінің келісімі болған жағдайда ғана сауалнамаға қатыса алды. Мұндай жағдайда сұхбат алушы сауалнаманы толтыру кезінде ата-ананың ауызша келісімін тіркеді. Қатысушылар келісімін растамай қатыса алмайды. Анкета мен сауалнаманы жүргізу тәртібі Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті әлеуметтану кафедрасының этикалық комиссиясымен мақұлданды. Зерттеу жүргізуге рұқсатты деректерді жинау басталғанға дейін белгіленген тәртіппен алынды.

Нәтижелер

Алынған деректер Қазақстанның заманауи жастарының маскулиндікті қабылдауы дәстүрлі және инклюзивті үлгілердің элементтерін біріктіретін гибриді сипатқа ие екенін көрсетеді. Нәтижелер зерттеу сұрақтарына сәйкес құрылған және сандық көрсеткіштерді, сапалық иллюстрацияларды және аналитикалық қорытындыларды қамтиды.

Іріктеме $n = 401$ респондентті құрады, оның 55,4%-ы әйелдер және 44,6%-ы ерлер; басым бөлігі студенттер (79,8%); жас шамасы 15-25 жас (орта жас - 19,9 жас). Бұл параметрлер қорытындыларды интерпретациялау кезінде ескерілді.

Маскулиндік туралы түсініктер

Көбінесе, респонденттер маскулиндікті отбасы мен жақындарына қамқорлық жасаумен (53,4%), күш және физикалық күшпен (51,1%), эмоциялық тұрақтылықпен (48,9%), табысқа/қаржылық тәуелсіздікке жетумен (33,4%) және үстемдікпен/көшбасшылықпен (18,7%) байланыстырады. «Қамқорлық + күш + тұрақтылық» комбинациясы дәстүрлі және инклюзивті белгілердің бір үйлесімділікте өмір сүретінін немесе гибриді конфигурацияны көрсетеді. Сауалнама нәтижесінде эссенциалист тұжырымдар анықталды: «жүріс-тұрыс, мінез, дене бітімі», «ер адамдардың мүшесінің болуы». Гендерлік ерекшелік бойынша, ер адамдар «күш» пен «қаржылық тәуелділікті», әйелдер «қамқорлық» пен «эмоциялық тұрақтылықты» негізгі белгі ретінде көрсетті. Негізгі элементке жалпы ұқсас болғанына қарамастан, бұл өзгеріс дәстүрлі элементтерді араластырмайтын, оның орынына жаңа біріктірілген гибриді маскулинді идеяны қолдайды.

Маскулиндік бірегейлікті қалыптастыру факторлары

Маскулиндік үлгілерінің негізгі көзі – отбасы (80,0%), одан кейін достар/әлеуметтік орта (50,6%), жеке тәжірибе (39,7%), білім (22,9%), медиа/поп-мәдениет (14,5%). Әйелдер әлеуметтік ықпал туралы, ал ер адамдар жеке рефлексия туралы көбірек айтады. Жас ұлғайған сайын білім мен жеке тәжірибенің маңыздылығы артады, ал отбасының ықпалы біршама төмендейді.

Ашық пікірлер нормалардың ұрпақтан-ұрпаққа берілуін көрсетеді: «Әкем ер адам сенімді болуды және сөзінде тұру керектігін көрсетті», «Ер адам – қорғаушы, және бұл талқыланатын мәселе емес»; сонымен қатар, көптеген факторлар немесе себептерді ескеретін деректер де бар. Мысалы, «өмірдің әртүрлі кезеңдерінде, көрсетілгеннің барлығы».

Деректерде респонденттердің маскулиндіктің бастапқы «тасымалдаушысы» ретінде отбасыға деген сенімі айқын көрінеді. Шын мәнінде, маскулиндік перформативті бірегейлік емес, туа біткен мінез-құлық

(inherited behaviour) ретінде қарастырылады. Бұл медианың әлеуметтенудің маңызды агенті ретіндегі рөліне қарамастан, дәстүрлі отбасы ұяшығының тұрақтылығын түсіндіреді.

Әке/ер адам тұлғасының әсерін бағалаудағы гендерлік айырмашылықтар: «күш/төзімділік/үстемдік» үлгісі ер адамдарда 39,1% ал әйелдерде 25,7% құрайды; әйелдердің көбінде «аралас үлгі» (дәстүрлі және дәстүрлі емес белгілердің комбинациясы) 21,6%, ал ер адамдарда 15,1% құрайды; «эмоциялық ашықтық» үлгісі екі жыныста да (18,4–18,5%) айтарлықтай айырмашылық жоқ. Статистикалық тұрғыдан ($\chi^2=21,289$; $p=0,0016$) айырмашылықтар маңызды. Бұл ер адамдар мен әйелдер отбасының рөлдік үлгілерін әртүрлі меңгеретінін растайды.

Маскулиндікті қабылдауды өлшеу

Сауалнамаға қатысқандардың 56,6% қоғамдық түсініктер өзгерді деп санайды. Көбінде қатаң стереотиптерден бас тарту (40,4%), эмоцияны/әлсіздікті мойындау (39,2%), отбасы мен жұмыстағы күтулерді қайта анықтау (29,9%) жиі айтылады. Әдеттегі пікірлерге: «Эмоцияларды көрсету қалыпты жағдайға айналды», «Ер адамдардан ақша табу ғана емес, сонымен қатар балалардың өміріне қатысуды да күтеді». Респонденттердің шамамен 21% өздерін сенімсіз сезінеді, себебі олар бір мезетте ескі, үйреншікті ережелер мен күтулерге де, жаңа заманауи талаптарға да сәйкес келуі керек. Бұл феномен зерттеудің аясында тұрақсыз маскулиндіктің индикаторы ретінде қарастырылады.

Өзгерістер туралы сұраққа жауап беруде ер адам мен әйелдер арасында айтарлықтай айырмашылықтар анықталған жоқ (Манна–Уитни: $U = 19517$; $p \approx 0,733$). Алайда, бастапқы логит-регрессия жасына байланысты статистикалық теріс байланысты көрсетті ($\beta \approx -0,143$; $p \approx 0,019$): респондент неғұрлым жас болса, «өзгерістердің жоғары деңгейін» белгілеу ықтималдығы соғұрлым жоғары болады. Бұл тұжырым гендерлік нормалардың трансформациясын жастардың жас топтарында өзгерістер ең айқын көрінетін динамикалық нормативтік ландшафт ретінде сипаттайтын зерттеулермен сәйкес келеді (Wong et al., 2017).

Заманауи тенденцияларға көзқарас

Шамамен 30%-ы инклюзивтіліктің артуын оң бағалайды; 36%-ы аралас пікірде; ал шамамен 14%-ы теріс баға береді. Тіпті өзгерістерді жақтаушылар «Эмоцияны – қалыпты жағдай, бірақ ер адам күшті/қорғаушы болуы керек» деген шарт қояды, бұл гибриді типтік белгі (инклюзивті элементтер иерархиялық шеңберге біріктіріледі). Бұл жерде гендерлік айырмашылықтар маңызды ($\chi^2 \approx 17,18$; $p \approx 0,016$): өзгерістерді танудың жалпы «векторы» ұқсас болғанымен, ер адамдар мен әйелдердің трендтерге деген көзқарасының құрылымы әртүрлі.

Романтикалық қарым-қатынастағы әйелдердің күтулері

Қыздардың жауаптарында эмоциялық ашықтық, қамқорлық, құндылық жақындығы басым, бірақ сонымен бірге күш, сенімділік, қамтамасыз ету қабілетінің маңыздылығы жоғары. Бұл әйелдердің күтулері инклюзивті элементтерді де қолдайтынын және интимдік салада гегемондық маскулиндіктің элементтерін де «қолдайтынын» білдіреді.

Осылайша, эмпириялық деректер, сауалнамаға қатысқан Қазақстанның жастары арасында маскулиндікті қабылдау тұрақты отбасылық-әлеуметтенуші ұстанымдарды және өзекті мәдени өзгерістерді көрсететін элементтердің қиылысында қалыптасатынын көрсетеді. Бұл жағдайда жаңа сипаттамалар дәстүрлі сипаттамаларды ығыстырмайды, керісінше қолданыстағы мағыналар жүйесін біріктіреді. Жас ерекшелігі факторы өзгерістерді қабылдауды күшейтеді, ал гендерлік айырмашылықтар бұл аспектіде минималды. Бұл бақылау маскулиндік бірегейлікті құру (қайта құру) процесінде дәстүрлі құндылықтар мен заманауи тенденциялардың өзара әрекеттесуін одан әрі талдауға негіз болады.

Талқылау

Зерттеу нәтижелері сауалнамаға қатысқан Қазақстан жастарының түсініктерінде маскулиндік бірегейлік отбасылық әлеуметтенудің берік іргетасында қалыптасатынын көрсетеді. Респонденттердің басым бөлігі үшін бұл икемді және жағдайға байланысты құрылған тәжірибе ретінде емес, балалық шақта қалыптасқан қасиеттер мен мінез-құлық үлгілердің жиынтығы ретінде қабылданады. Бұл көзқарасты гендерлік дамудың әлеуметтік-когнитивтік теориясының нәтижелері (Bussey and Bandura, 1999) мен маскулиндік нормалардың ұрпақтан ұрпаққа берілу туралы зерттеулерге (Levant and Richmond, 2007), (Thompson and Pleck, 1995) сәйкес келетін inherited behaviour («тұқым қуалайтын мінез-құлық») ретінде сипаттауға

болады. Аталған еңбектерде гендерлік ұстанымдар танымал адамдарға еліктеу, қоршаған ортадан қолдау және мәдени мақұлдау арқылы бекітіліп, нормалардың тұрақтылық әсерін тудырады.

Біздің зерттеуімізде урбанизация гендерлік көзқарастардың өзгеруінің маңызды медиаторы ретінде әрекет етеді. Іріктемедегі қалалық респонденттердің басым болуы кең демографиялық трендті көрсетеді, оның шеңберінде қалалық орта білім беру, мәдени және кәсіби ресурстардың шоғырлану кеңістігіне айналады. Мұнда жаһандық және локалды маскулиндік дискурстармен байланыс қарқынды жүреді, әлеуметтену арналары мен рөлдік үлгілерді таңдау мүмкіндіктері кеңейеді. Бұл жағдайлар гендерлік нормаларды гибридтеудің динамикасын күшейтеді, мұнда дәстүрлі ұйғарымдар көп деңгейлі нормативтік ландшафты қалыптастыра отырып, жаңа құндылықтың белгілерін біріктіреді.

Сонымен қатар, заманауи әлемде цифрлық орта маскулиндіктің мазмұнын анықтау үшін күрестің маңызды алаңына айналып отыр. Бұл жерде гендерлік рөлдерді деконструкциялау және олардың консервативті қайта мобилизациялау процестері қатар жүретінін атап кеткен жөн. Зерттеулер әлеуметтік желілер мен тематикалық форумдардан бастап анонимді алаңдарға дейінгі онлайн-платформалар - ер адамдар өздерінің маскулиндігін растап, көрсетіп қана қоймай, сонымен қатар дәстүрлі гендерлік иерархияларды жаңғыртып, оларды ұжымдық өзара әрекеттесу тәжірибелері арқылы нығайтатын кеңістік екенін көрсетеді (Ging et al., 2019; Papadamou, 2021; Ribeiro, 2021, p.198).

Мэносфера (manosphere) құбылысы ерекше зерттеу нысаны, бұл қалыпты топтардан (мысалы, MGTOW — Men Going Their Own Way) бастап радикалды топтарға (Incels — involuntary celibates, Red Pill және т.б.) дейінгі кең ауқымды онлайн қауымдастықтар жиынтығы. Бұл топтар антифеминистік риторика, «дәстүрлі құндылықтарға» қайта оралу және әйелді ер адам мәртебесіне төнген қауіп ретінде қарастыру арқылы маскулиндіктің ерекше дискурсивті тәртібін қалыптастырады (Mamié, 2021). Мэносфераның цифрлық қауымдастықтары инклюзивті гендерлік трансформацияларға символдық қарсылық танытады, бинарлы ойлауды жаңғыртады және гендерлік теңсіздіктің жалған ғылыми дәйектермен негіздейді (Rothermel, 2023). Әсіресе экономикалық, әлеуметтік немесе гендерлік тұрғыдан осал жас ер адамдар үшін бұл топтар бірегейліктің қорғаныс механизмі рөлін атқарады (Ribeiro, 2021, p.199). Зерттеулерге сәйкес, мұндай қауымдастықтарға қатысу көзқарастардың радикалдануына және мизогинияның құрылым түзуші нормаға айналуына әкелетінін көрсетеді (Habib et al., 2022).

Қазақстандық медиа кеңістікте мэносфераға тән жаһандық трендтер локалды мәдени үлгілермен ұштасып, гибридті дискурс қалыптастырады. Мемлекеттік саясат пен бұқаралық ақпарат құралдары «мінсіз ер адам» бейнесін көшпенді жауынгер тұлғасы арқылы жаңғыртуды жалғастыруда, бұл бейнеде күш пен елді қорғауға дайын болу ұлттық бірегейліктің ажырамас бөлігі ретінде ұсынылады (O'Neil, 2020). Посткеңестік мәдени контексте маскулиндік бейнесі көбінесе күшті, өктем ер адамның бейнесі арқылы құрылады, бірақ тақырыптың өзі қоғамдық дискурста елеусіз қалады (Borenstein, 2021). Элиот Боренштейннің пайымдауынша, маскулиндік мәселесі көпшіліктің талдауына сирек түседі және шолушылар, сарапшылар немесе суретшілер оны проблема ретінде көрсеткенде ғана байқалады. Маскулиндіктің «көрінбеуі» мәдени-саяси динамиканың құрылымдық белгісі, ол зерттеудің дербес объектісіне айналмай, дискурсты көлеңкеде реттеп отырады (Borenstein, 2021, p.15).

Марина Юсупованың пікірінше, маскулиндік тақырыбының қоғамдық дискурста көрінбеуі локалды маскулиндікті қалыптастыратын айқын құрылымдар мен иерархиялардың жоқтығын білдірмейді (Yusupova, 2022). Ресейдегі мен шетелдік ер адамдармен жүргізілген өмірбаяндық сұхбаттарға сүйене отырып, Юсупова еуроцентристік нарративтердің тұрақты қайталанып отыратынын анықтайды. Бұл нарративтерде Ресей «дамыған» Батыс пен «дәстүрлі», «шығыстық» немесе мұсылмандық әлем арасындағы аралық буын ретінде елестетіледі. Сонымен қатар маскулиндік бірегейлікте отаршылдық мотивтердің қайталануы байқалады (Yusupova, 2022, p.504). Осылайша, локалды ресейлік маскулиндік империядан кейінгі матрица аясында қалыптасқан: онда отаршылдық пен еуроцентризмнің тарихи мұрасы гендерлік көріністер мен тәжірибелерді, тіпті олардың қоғамдық салада ресми түрде «көрінбеуіне» қарамастан құрылымдауын жалғастыруда.

Гванса Гасвиани посткеңестік гибридті маскулиндікті кеңестік патернализм, нарықтық индивидуализм және ұлтшылдық кодтарының синтезі ретінде сипаттайды (Gasviani, 2023). Кеңестік кезеңнің соңында маскулиндік бірегейлік еңбек, әскери борыш және ұжымға қызмет ету идеясы арқылы анықталса, посткеңестік кезеңде бұл тіректердің орнын жаңа мәдени кодтар басты.

Исламдық контекстерде де ұқсас құрылымдық механизмдер байқалады, мұнда ер адамның рөлі діни-этикалық нормаларға сүйеніп, батыстық мәдени гегемонияға оппозиция ретінде қалыптасады (Aslam, 2014). Исламдық маскулиндікте легитимдіктің орталық көзі діни нұсқаулар мен моральдық тәртіп. Ер адамның әлеуметтік рөліне иманның сақтаушысы әрі үмметтің қорғаушысы мәртебесі жүктеледі. Қазақстандық кейсте исламдық маскулиндік локалды деңгейде спорт және діни нарративтер (Bigozhin, 2019, p.358) арқылы көрініс табады, онда физикалық күш пен тәртіп ар-намыс пен қызмет ету құндылықтарымен үйлеседі. Бұл нарративтерде спорт дене қабілетін дамыту құралы ғана емес, рухани беделді нығайтудың жолы ретінде көрсетіледі, ал «құрмет», «ар-намыс» және «қызмет ету» ұғымдары діни бірегейлікті ұлттық мәдениетпен байланыстырады. Аталған нарратив ер адамды дәстүрлі тәртіптің қорғаушысы ретінде бейнелейді. Бұл посткеңестік мемлекеттің ресми дискурсындағы маскулиндік этномәдени мұраның сақтаушысы және отбасы мен ұлттың тұрақтылығының кепілі тұжырымымен сәйкес келеді.

Маскулиндіктің қалыптасуына спорттың әсері тарихи қалыптасқан құбылыс, себебі ер адамдар спортты өз маскулиндік құндылығын және әлеуметтік мәртебесін көрсету кеңістігі ретінде ғана емес, сонымен қатар нормативтік қысымның көзі және гендерлік күтулерге сай болу міндеттемесі ретінде де қабылдайды (Тихомандрицкая және Мельникова, 2018). Брайан Дэвистің еңбегі маскулиндік туралы дәстүрлі түсініктердің кросс-мәдени тұрғыда тұрақты екенін көрсетеді, бірақ олардың нақты көріністері әртүрлі болады: афроамерикалық ер адамдар үшін бұл - күш, азиялықтар үшін - өзін-өзі бақылау, латына-мерикалық ер адамдар үшін - отбасылық міндеттер (Davis, 2010).

Эмпириялық деректеріміз жастардың эмоциялық ашықтық пен осалдықты легитимді деп тани бастағанын, алайда аталған қасиеттердің әлі де «күш» пен «тұрақтылық» басым болатын жүйеде қалыптасқанын көрсетеді. Мұндай гибриді конфигурация ескі және жаңа нормалардың қатар өмір сүретінін және өзара ықпалын сипаттайтын динамикалық нормативті ландшафт (shifting normative landscape) тұжырымдамасына сәйкес келеді (Cislaghi et al., 2019; Walther, 2024).

Өзгерістерді қабылдауға жас ерекшелігі факторы айтарлықтай ықпал етеді, себебі жастар ересектерге қарағанда икемдірек, ал гендерлік айырмашылықтар бұл аспектіде минималды. Зерттеулер жастардың гендерлік нормалардың трансформациясына ашық екенін және мәдени өзгерістерді ілгерілетуде ұрпақтың маңызды рөлі бар екенін көрсетеді (Connell and Messerschmidt, 2005, p.831).

Эмпириялық талдау Қазақстан жастары арасындағы маскулиндік бірегейліктің қалыптасуының күрделі және көпқырлы бейнесін анықтады. Отбасы маскулиндіктің бастапқы әлеуметтену институты, онда «нағыз ер адам қандай болуы тиіс» деген алғашқы түсініктер қалыптасады. Респонденттердің басым бөлігі үшін бұл ұғымдар бала кезінде қалыптасқан және қайта қарауға қарастырылмайды, бұл феномен inherited behaviour тұжырымдамасына сәйкес келеді, яғни еліктеу, әлеуметтік қолдау және мәдени мойындау арқылы берілетін туа біткен мінез-құлық (Bussey and Bandura, 1999, p.680). Бұл негіз дәстүрлі маскулиндік белгілерінің сыртқы ықпалдарға қарамастан тұрақты екенін түсіндіреді.

Соған қарамастан, респонденттердің жауаптарында гибриді маскулиндік динамикасы анықталды. Бір жағынан, күш, тұрақтылық және жауапкершілікпен байланысты дәстүрлі маскулиндіктің символдық өзегі сақталады. Екінші жағынан, эмоциялық ашықтық, қамқорлық пен гендерлік теңдік құндылығын мойындау артып келеді. Бұл «жаңа» элементтер бұрынғыны ығыстырмайды, керісінше бар иерархияға интеграцияланып, оның мағыналық мазмұнын өзгертеді. Мұндай процесті shifting normative landscape тұжырымдамасы тұрғысынан қарастыруға болады, бұл тұжырымдамаға сәйкес, ескі және жаңа нормалар қатар өмір сүріп, өзара әсер етеді (Cislaghi et al., 2019, p.589).

Цифрлық орта бұл процесті күшейтеді. Халықаралық зерттеулер әлеуметтік желілер, мессенджерлер және тематикалық онлайн-қауымдастықтар гендерлік рөлдердің деконструкциясы мен ремаскулинизациясы қатар жүретін аренаға айналғанын айғақтайды (Ribeiro, 2021). Осыған байланысты ерекше маңызды құбылыс «мэносфера» - антифеминистік риториканы, «дәстүрлі құндылықтарға» оралу идеясын және ер адамдардың мәртебесінің дағдарысы тұжырымдамасын тарататын онлайн-топтардың экожүйесі ретінде қарастырылады. Жаһандық мэносфера дискурстары посткеңестік, соның ішінде қазақстандық контексте ерекше резонансқа ие. Бұл кеңістікте мемлекеттік-идеологиялық аппарат пен медиа дискурс этномәдени мұра элементтері негізінде «нағыз идеалды ер адам» бейнесін белсенді түрде қалыптастырады.

Компаративті талдау Қазақстандағы маскулиндік ұлтшылдықтың діни және этномәдени кодтарын

ұштастыратын қоғамдарға тән постколониалдық парадигмаға сәйкес келетінін көрсетеді (Yusupova, 2022, p.505). Осы контексте жекпе-жек спорт түрлері (күрес, бокс) ер адамдардың бірегейлігінің маркері рөлін атқарады, олар физикалық күш, тәртіп және моральдық ізгілік құндылықтарын біріктіреді (Bigozhin, 2019, p.360).

Деректерді жас ерекшелігіне байланысты талдау маскулиндік нормаларындағы айтарлықтай өзгерістердің жас буын өкілдерінде жиі байқалатынын растайды, ал гендерлік айырмашылықтар минималды. Бұл нәтиже жас ұрпақты мәдени трансформациялардың агенті ретінде қарастыратын кең теориялық тәсілге сәйкес келеді (Connell and Messerschmidt, 2005, p.835).

Сонымен, қазақстандық жастар нормативтік гендерлік рөлдердің жүйесіне жаңа құндылықтарды енгізе отырып, маскулиндіктің дәстүрлі үлгілерін қатар жаңғыртады және трансформациялайды. Бұл екі жақтылық сабақтастық пен трансформация - Қазақстандағы маскулиндік бірегейліктің қазіргі жағдайын анықтайды.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу қазақстандық жастардың маскулиндік бірегейлігінің дәстүрлі нормалар мен жаңа құндылық бағдарларының күрделі өзара әрекеттесуі жағдайында қалыптасатынын көрсетті. Отбасылық әлеуметтендіруге негізделген және мәдениет пен медиадискурстар арқылы бекітілген үлгі басымдық етеді. Респонденттердің басым бөлігі үшін маскулиндік балалық шақта қалыптасып, әлеуметтік мойындаумен қолдау табатын «туа біткен мінез-құлық» (inherited behaviour) ретінде қабылданады. Бұл үлгі гендерлік түсініктердің тұрақтылығын қамтамасыз етеді және сонымен бірге рөлдік сценарийлердің икемділігін шектейді.

Сонымен қатар, нәтижелер өзгерістердің белгілерін көрсетеді: жастардың түсініктерінде эмоциялық ашықтық, осалдық және тең құқықтық құндылықтар жиі байқалады. Бұл сипаттамалар дәстүрлі ұстанымдарды бұзбайды, керісінше, оларға интеграцияланып, олардың символдық мазмұнын қайта анықтайды. Бұл процесті нормалардың қабаттасуы (shifting normative landscape) ретінде сипаттауға болады, онда ескі және жаңа ұстанымдар қатар өмір сүреді және бір-біріне өзара әсер етеді.

Жүргізілген талдау ұсынылған гипотезаны растады: жастар арасында маскулиндік бірегейліктің қалыптасуы гибриді сипатта болып, тұрақты отбасылық әлеуметтену нормалары, медиа нарративтері және жеке тәжірибелердің қиылысуында құралады. Жаңа құндылықтар – эмоциялық ашықтық, қамқорлық, тең құқықтық - күш, тұрақтылық және жауапкершілік ұстанымдарын жоймайды, керісінше оларға кірігіп, динамикалық нормативтік ландшафты қалыптастырады. Сонымен қатар, респонденттердің бір бөлігінде маскулиндік үлгілерді таңдауда белгісіздік пен шиеленіс байқалады, бұл тұрақсыз маскулиндіктің белгілерін көрсетеді. Тұлғааралық қатынастардағы әйелдердің күтулері бір жағынан гегемондық үлгінің жекелеген элементтерін қолдайды, ал екінші жағынан оны инклюзивті бағытта қайта құруға ықпал етеді.

Посткеңестік контексте Қазақстан маскулиндіктің «гибриді» трансформацияға тән сценарийін көрсетеді, бұл жағдайда патриархалды құрылымдардың, ұлтшылдық жобалар мен постколониалды нарративтердің тарихи мұрасы жаһанданған медиа ағындарымен қиылысады. Бұл ағындар маскулиндіктің балама бейнелерін ұсына отырып, жас жігіттерге рөлдік сценарийлердің кең спектрін ұсынады. Өзгерістерде ұрпақ факторы ерекше рөл атқарады: жас топтар гендерлік нормалардың трансформациясына жоғары бейімділік танытады, бұл ұрпақты мәдени өзгерістердің негізгі агенті ретінде көрсететін халықаралық зерттеулердің нәтижелерімен сәйкес келеді.

Бұл процестердің алдағы дамуы жаңа ұстанымдардың жеке салалардан - жеке қатынастар мен цифрлық коммуникация шеңберінен шығып, білім беру, еңбек қатынастары және қоғамдық саясатта орнығып, ресми түрде бекітілуіне байланысты. Тек осы жағдайда ғана гендерлік тәртіптің инклюзивті және теңдік бағытындағы тұрақты трансформациясы туралы айтуға болады.

Авторлардың қосқан үлесі

К.А. Мухамбетова – зерттеудің концепциясы, әдіснамасы және дизайны, әдебиеттерге шолу жасау.

Э.С. Надирова – зерттеудің инструментариясын дайындау, деректерді жинау және талдау, зерттеудің нәтижелерін интерпретациялау.

Д.О. Досмурзаева – әдебиеттерге шолу жасау, талдау, қорытынды және мақаланы журнал талаптарына сәйкес редакциялау.

С.К. Антикеева – мақала материалының сапасы мен толықтығына талдау жасау.

Е.С. Асмаковец – мақала материалын талдамалық өңдеу жасау.

Әдебиеттер тізімі

1. American Psychological Association. (2018). Guidelines for Psychological Practice with Boys and Men. Washington, DC: APA.
2. Anderson, E. (2009). Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities. London: Routledge.
3. Aslam, M. (2014). «Gender Roles in Islam», in Islam and the Question of Reform. Edinburgh: Edinburgh University Press, pp. 55–75.
4. Berke, D.S., Vandello, J.A. and Bosson, J.K. (2016). «Masculinity threat and compensatory violence: The role of gender role stress and sexual prejudice», Journal of Social Issues, 72(3), pp. 506–521.
5. Bigozhin, U. (2019). 'Wrestling with modernity: Sports, masculinity, and national identity in Kazakhstan', Central Asian Survey, 38(3), pp. 355–373.
6. Borenstein, E. (2021). Plots against Russia: Conspiracy and Fantasy after Socialism. Ithaca: Cornell University Press.
7. Braun, V. and Clarke, V. (2006). «Using thematic analysis in psychology», Qualitative Research in Psychology, 3(2), pp. 77–101.
8. Bridges, T. and Pascoe, C.J. (2014). «Hybrid masculinities: New directions in the sociology of men and masculinities», Sociology Compass, 8(3), pp. 246–258.
9. Bussey, K. and Bandura, A. (1999). «Social cognitive theory of gender development and differentiation», Psychological Review, 106(4), pp. 676–713.
10. Cislighi, B., Heise, L. and Shakya, H. (2019). «Social norms and gender norms: Understanding the complex interplay», Global Public Health, 14(4), pp. 584–594.
11. Connell, R.W. (1995). Masculinities (2nd ed.). Cambridge: Polity Press.
12. Connell, R.W. and Messerschmidt, J.W. (2005). «Hegemonic masculinity: Rethinking the concept», Gender & Society, 19(6), pp. 829–859.
13. Courtenay, W.H. (2000). «Constructions of masculinity and their influence on men's well-being: A theory of gender and health», Social Science & Medicine, 50(10), pp. 1385–1401.
14. Davis, B. (2010). The Mirror of Masculinity: African American, Asian American, and Latino Men's Reflections on Manhood. Lanham: Lexington Books.
15. Gasviani, G. (2023). «Post-Soviet hybrid masculinities: Between paternalism and neoliberalism», Men and Masculinities, 26(2), pp. 145–166.
16. Geoffrion, K. (2013). «I wish our gender could be gradually reprogrammed»: Male femininities in Ghana», Gender & Society, 27(4), pp. 445–467.
17. Ging, D. (2019). «Alphas, betas, and incels: Theorizing the masculinities of the manosphere», Men and Masculinities, 22(4), pp. 638–657.
18. Habib, H., Srinivasan, S. and Nithyanand, R. (2022). «Online communities of the manosphere: Discourse, interactions, and norm violations», Proceedings of the International AAAI Conference on Web and social media, 16(1), pp. 308–319.
19. Hearn, J. et al. (2016). «Hegemonic masculinity and beyond: 40 years of research in men and masculinities», Men and Masculinities, 19(1), pp. 3–15.
20. Kimmel, M.S. (1994). «Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity», in Brod, H. and Kaufman, M. (eds.) Theorizing Masculinities. Thousand Oaks: SAGE, pp. 119–141.
21. Levant, R.F. and Richmond, K. (2007). «A review of research on masculinity ideologies using the Male

Role Norms Inventory», *The Journal of Men's Studies*, 15(2), pp. 130–146.

22. Mahalik, J.R. et al. (2003). «Development of the Conformity to Masculine Norms Inventory», *Psychology of Men & Masculinity*, 4(1), pp. 3–25.

23. Mamié, R. et al. (2021). «The manosphere as a digital counter public», *social media + Society*, 7(3).

24. O'Neil, J.M. (2008). «Summarizing 25 years of research on men's gender role conflict using the Gender Role Conflict Scale», *The Counseling Psychologist*, 36(3), pp. 358–445.

25. O'Neil, J.D. (2020). «National masculinities: The warrior ideal in post-Soviet Kazakhstan», *Nationalities Papers*, 48(5), pp. 868–884.

26. Papadamou, K. et al. (2021). 'The manosphere on YouTube: Content, interactions, and radicalization pathways', *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW2), pp. 1–25.

27. Pringle, R. (2010). «Masculinities, sport, and power: A critical comparison of Gramscian and Foucauldian inspired theoretical tools», *Journal of Sport and Social Issues*, 34(1), pp. 68–84.

28. Reeser, T.W. (2015). *Masculinities in Theory: An Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.

29. Ribeiro, M.H. et al. (2021). «The evolution of the manosphere across the web», *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and social media*, 15(1), pp. 196–207.

30. Rothermel, A. (2023). «Digital masculinities and anti-feminist mobilization», *Feminist Media Studies*, 23(6), pp. 1112–1129.

31. Thompson, E.H. and Pleck, J.H. (1995). «Masculinity ideologies», in Levant, R.F. and Pollack, W.S. (eds.) *A New Psychology of Men*. New York: Basic Books, pp. 129–163.

32. Walther, A. et al. (2024). «Shifting normative landscapes: Youth perspectives on gender and social change», *Youth & Society*, 56(1), pp. 3–29.

33. Wong, Y.J., Ho, M.-H.R., Wang, S.-Y. and Miller, I.S.K. (2017). «Meta-analyses of the relationship between conformity to masculine norms and mental health-related outcomes», *Journal of Counseling Psychology*, 64(1), pp. 80–93.

34. Yusupova, M. (2022). «Post-Soviet masculinities in Russia and abroad: Colonial legacies and gender hierarchies», *Europe-Asia Studies*, 74(3), pp. 499–521.

35. Тихомандрицкая, О.А. и Мельникова, О.С. (2018). «Мужские виды спорта как пространство формирования маскулинности», *Вестник СПбГУ. Социология*, 11(1), сс. 87–102.

К.А.Мухамбетова¹, Э.С.Надирова², Д.О.Досмурзаева³, С.К.Антикеева⁴, Е.С.Асмаковец⁵

^{1,2,3} Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

⁴ Павлодарский государственный университет им.С.Торайгырова, Павлодар, Казахстан

⁵ Российский экономический университет им. Г. В. Плеханова, Москва, Россия

МАСКУЛИННАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КАЗАХСТАНА В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ТРАДИЦИОННЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Аннотация. В статье авторами анализируются особенности формирования маскулинной идентичности среди молодежи Казахстана в условиях трансформации традиционных ценностей и глобальных культурных влияний. Исследование опирается на социально-конструкционистскую перспективу и интегрирует концепции гегемонной, инклюзивной и гибридной маскулинности. На основе смешанного дизайна, включающего анкетный опрос и тематический анализ открытых ответов, выявлено, что восприятие мужественности носит гибридный характер, когда устойчивые семейно-социализационные установки сочетаются с элементами, отражающими современные культурные сдвиги.

Результаты исследования свидетельствуют о том, что в молодежной среде усиливается нормативная легитимация эмоциональной открытости и допустимости проявления уязвимости. Однако эти установки не вытесняют традиционные представления о «силе» и «устойчивости», а сосуществуют с ними в иерархически организованной системе ценностей. Данная гибридная конфигурация соотносится с концепцией *shifting normative landscape*, описывающей динамическое сосуществование и взаимную трансформацию конкурирующих нормативных режимов.

Семья сохраняет ключевую роль в передаче моделей мужественности, тогда как цифровая среда выступает пространством как деконструкции, так и ремобилизации гендерных норм. Значимым оказывается возрастной фактор, а гендерные различия в оценке самих изменений оказываются минимальными. В рамках данного исследования важным медиатором изменений в сфере гендерных установок является урбанизация.

Ключевые слова: маскулинность, гендер, социализация, гибридная идентичность, Казахстан, молодежь.

K.A. Mukhambetova¹, E.S. Nadirova², D.O. Dosmurzayeva³, S.K. Antikeyeva⁴, E.S. Asmakovets⁵

^{1,2,3} *L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

⁴ *Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan*

⁵ *G.V. Plekhanov Russian University of Economics, Moscow, Russia.*

MASCULINE IDENTITY OF YOUTH IN KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF TRADITIONAL VALUES

Abstract. The article examines the formation of masculine identity among young people in Kazakhstan in the context of shifting traditional values and growing global cultural influences. The study adopts a social constructionist perspective and integrates the concepts of hegemonic, inclusive, and hybrid masculinities. Drawing on a mixed-methods design that combines a questionnaire survey with thematic analysis of open-ended responses, the findings indicate that perceptions of masculinity are hybrid in nature: deeply rooted family-based socialization patterns coexist with elements reflecting contemporary cultural change.

The results suggest an increasing normative legitimization of emotional openness and the acceptability of vulnerability within youth discourse. At the same time, these emerging orientations do not displace traditional ideals of “strength” and “resilience”; rather, they coexist within a hierarchically structured value system in which the latter retain symbolic centrality. This hybrid configuration aligns with the notion of a shifting normative landscape, understood as the dynamic coexistence and mutual transformation of competing normative regimes.

The family continues to play a pivotal role in transmitting models of masculinity, while the digital environment functions as a space for both the deconstruction and the remobilization of gender norms. Age emerges as a significant factor shaping perceptions of change, whereas gender differences in evaluating these transformations remain minimal. Within this study, urbanization operates as an important mediating factor in the ongoing reconfiguration of gender attitudes.

Keywords: masculinity, gender, socialization, hybrid identity, Kazakhstan, youth.

References

1. American Psychological Association. (2018). Guidelines for Psychological Practice with Boys and Men. Washington, DC: APA.
2. Anderson, E. (2009). Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities. London: Routledge.
3. Aslam, M. (2014). «Gender Roles in Islam», in Islam and the Question of Reform. Edinburgh: Edinburgh University Press, pp. 55–75.
4. Berke, D.S., Vandello, J.A. and Bosson, J.K. (2016). «Masculinity threat and compensatory violence: The role of gender role stress and sexual prejudice», *Journal of Social Issues*, 72(3), pp. 506–521.
5. Bigozhin, U. (2019). ‘Wrestling with modernity: Sports, masculinity, and national identity in Kazakhstan’, *Central Asian Survey*, 38(3), pp. 355–373.
6. Borenstein, E. (2021). Plots against Russia: Conspiracy and Fantasy after Socialism. Ithaca: Cornell University Press.
7. Braun, V. and Clarke, V. (2006). «Using thematic analysis in psychology», *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77–101.
8. Bridges, T. and Pascoe, C.J. (2014). «Hybrid masculinities: New directions in the sociology of men and masculinities», *Sociology Compass*, 8(3), pp. 246–258.

9. Bussey, K. and Bandura, A. (1999). «Social cognitive theory of gender development and differentiation», *Psychological Review*, 106(4), pp. 676–713.
10. Cislighi, B., Heise, L. and Shakya, H. (2019). «Social norms and gender norms: Understanding the complex interplay», *Global Public Health*, 14(4), pp. 584–594.
11. Connell, R.W. (1995). *Masculinities* (2nd ed.). Cambridge: Polity Press.
12. Connell, R.W. and Messerschmidt, J.W. (2005). «Hegemonic masculinity: Rethinking the concept», *Gender & Society*, 19(6), pp. 829–859.
13. Courtenay, W.H. (2000). «Constructions of masculinity and their influence on men's well-being: A theory of gender and health», *Social Science & Medicine*, 50(10), pp. 1385–1401.
14. Davis, B. (2010). *The Mirror of Masculinity: African American, Asian American, and Latino Men's Reflections on Manhood*. Lanham: Lexington Books.
15. Gasviani, G. (2023). «Post-Soviet hybrid masculinities: Between paternalism and neoliberalism», *Men and Masculinities*, 26(2), pp. 145–166.
16. Geoffrion, K. (2013). «I wish our gender could be gradually reprogrammed»: Male femininities in Ghana», *Gender & Society*, 27(4), pp. 445–467.
17. Ging, D. (2019). «Alphas, betas, and incels: Theorizing the masculinities of the manosphere», *Men and Masculinities*, 22(4), pp. 638–657.
18. Habib, H., Srinivasan, S. and Nithyanand, R. (2022). «Online communities of the manosphere: Discourse, interactions, and norm violations», *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and social media*, 16(1), pp. 308–319.
19. Hearn, J. et al. (2016). «Hegemonic masculinity and beyond: 40 years of research in men and masculinities», *Men and Masculinities*, 19(1), pp. 3–15.
20. Kimmel, M.S. (1994). «Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity», in Brod, H. and Kaufman, M. (eds.) *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE, pp. 119–141.
21. Levant, R.F. and Richmond, K. (2007). «A review of research on masculinity ideologies using the Male Role Norms Inventory», *The Journal of Men's Studies*, 15(2), pp. 130–146.
22. Mahalik, J.R. et al. (2003). «Development of the Conformity to Masculine Norms Inventory», *Psychology of Men & Masculinity*, 4(1), pp. 3–25.
23. Mamié, R. et al. (2021). «The manosphere as a digital counter public», *social media + Society*, 7(3).
24. O'Neil, J.M. (2008). «Summarizing 25 years of research on men's gender role conflict using the Gender Role Conflict Scale», *The Counseling Psychologist*, 36(3), pp. 358–445.
25. O'Neil, J.D. (2020). «National masculinities: The warrior ideal in post-Soviet Kazakhstan», *Nationalities Papers*, 48(5), pp. 868–884.
26. Papadamou, K. et al. (2021). 'The manosphere on YouTube: Content, interactions, and radicalization pathways', *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW2), pp. 1–25.
27. Pringle, R. (2010). «Masculinities, sport, and power: A critical comparison of Gramscian and Foucauldian inspired theoretical tools», *Journal of Sport and Social Issues*, 34(1), pp. 68–84.
28. Reeser, T.W. (2015). *Masculinities in Theory: An Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
29. Ribeiro, M.H. et al. (2021). «The evolution of the manosphere across the web», *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and social media*, 15(1), pp. 196–207.
30. Rothermel, A. (2023). «Digital masculinities and anti-feminist mobilization», *Feminist Media Studies*, 23(6), pp. 1112–1129.
31. Thompson, E.H. and Pleck, J.H. (1995). «Masculinity ideologies», in Levant, R.F. and Pollack, W.S. (eds.) *A New Psychology of Men*. New York: Basic Books, pp. 129–163.
32. Walther, A. et al. (2024). «Shifting normative landscapes: Youth perspectives on gender and social change», *Youth & Society*, 56(1), pp. 3–29.
33. Wong, Y.J., Ho, M.-H.R., Wang, S.-Y. and Miller, I.S.K. (2017). «Meta-analyses of the relationship between conformity to masculine norms and mental health-related outcomes», *Journal of Counseling Psychology*, 64(1), pp. 80–93.

34. Yusupova, M. (2022). «Post-Soviet masculinities in Russia and abroad: Colonial legacies and gender hierarchies», *Europe-Asia Studies*, 74(3), pp. 499–521.

35. Tikhomandritskaya, O.A. and Melnikova, O.S. (2018). 'Muzhskie vidy sporta kak prostranstvo formirovaniya maskulinnosti', *Vestnik SPbGU. Sotsiologiya*, 11(1), pp. 87–102.

Авторлар туралы мәлімет

Мухамбетова К.А. – әлеуметтану ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, әлеуметтану кафедрасы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

Надинова Э.С. – докторант, әлеуметтану кафедрасы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

Досмурзаева Д.О. – хат-хабар авторы, аға оқытушы, әлеуметтану кафедрасы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

Антикеева С.К. – PhD, ассоц. профессор, тұлғалық дамыту және білім беру кафедрасы, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан

Асмаковец Е.С. – психология ғылымдарының кандидаты, доцент, саяси талдау және әлеуметтік-психологиялық процестер кафедрасы, Г.В. Плеханов атындағы Ресей экономикалық университеті, Мәскеу, Ресей

Сведения об авторах

Мухамбетова К.А. – кандидат социологических наук, старший преподаватель, кафедра социологии, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Надинова Э.С. – докторант, кафедра социологии, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Досмурзаева Д.О. – автор для корреспонденции, старший преподаватель, кафедра социологии, Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Антикеева С.К. – PhD, ассоциированный профессор, кафедра личностное развитие и образование, Павлодарский государственный университет им.С.Торайгырова, Павлодар, Казахстан

Асмаковец Е.С. – кандидат психологических наук, доцент, кафедра политического анализа и социально-психологических процессов, Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова, Москва, Россия

Information about authors

Mukhambetova K.A. – Candidate of Sociological Sciences, Senior Lecturer, Department of Sociology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Nadirova E.S. – doctoral student, Department of Sociology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Dosmurzayeva D.O. – corresponding author, Senior Lecturer, Department of Sociology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Antikayeva S.K. – PhD, Associate Professor, Department of Personal Development and Education, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan.

Asmakovets E.S. – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Department of Political Analysis and Socio-Psychological Processes, G.V. Plekhanov Russian University of Economics, Moscow, Russia